

บทที่ 5

บทสรุป

การศึกษาภาคปฏิบัติการของวาทกรรมการศึกษาในพื้นที่โรงเรียนที่มีต่อชาวปากะญอ : กรณีศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา ในหมู่บ้านห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอลี่ จังหวัดลำพูน เป็นการศึกษาวิเคราะห์นโยบายกระแสหลักของรัฐที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ ด้วยการดำเนินนโยบายของรัฐที่มีลักษณะกำกับ ควบคุม เพื่อผสมผสานกลืนกลายกลุ่มชาติพันธุ์เข้าสู่สังคมไทย โดยยึดแบบแผนวัฒนธรรมกระแสหลักของสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การผลิตสร้างวัฒนธรรมกระแสหลักของสังคมเป็นวัฒนธรรมศูนย์กลาง ที่จะปรับเปลี่ยนบูรณาการกลุ่ม ชาติพันธุ์ เข้าสู่สังคมไทย ภายใต้การศึกษาวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการของวาทกรรมการศึกษาในพื้นที่โรงเรียน จึงเป็นความพยายามทำความเข้าใจการผสมผสานกลืนกลาย จากการถ่ายทอด ส่งผ่านความรู้ กระแสหลัก มารูปแบบการศึกษาในพื้นที่โรงเรียน ภายใต้การกำกับควบคุมของหน่วยงานของรัฐ โดยที่การผสมผสานกลืนกลายภายใต้การศึกษาวิเคราะห์ในพื้นที่โรงเรียน ผู้ศึกษามีได้มีมุมมอง เพียงเป็นการปรับเปลี่ยนหรือปรับตัวเพื่อให้เข้ากับกระแสหลักของสังคม แต่มีมุมมองการผสมผสานกลืนกลายจากการศึกษาวิเคราะห์ในพื้นที่โรงเรียนเป็นการใช้อำนาจรัฐที่เข้ามาบังคับ เพื่อให้เป็นวาทกรรมชุดหนึ่ง ภายใต้ภาคปฏิบัติการของวาทกรรมการศึกษาในพื้นที่โรงเรียน ที่ถ่ายทอดความรู้ หล่อหลอมความคิด ความเชื่อ สู่การปฏิบัติบนพื้นฐานความคิด ความเชื่อ และการขยายสู่บุคคลอื่น ที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างไร โดยมีวัตถุประสงค์การศึกษาดังนี้

1. เพื่อศึกษาวาทกรรมการศึกษา (Discourse of Education) ที่มีต่อชาวปากะญอ ในพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา หมู่บ้านห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอลี่ จังหวัดลำพูน

2. เพื่อศึกษาภาคปฏิบัติของวาทกรรมการศึกษา (Discursive Practices of Education) ที่มีต่อชาวปากะญอ ในพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา หมู่บ้านห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอลี่ จังหวัดลำพูน ที่มีต่อวาทกรรมการศึกษากระแสหลักของรัฐ

สรุปผลการวิจัย

ภาคปฏิบัติการของวาทกรรมการศึกษาที่มีต่อชาวปากะญอ ในพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา เป็นกระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ หล่อหลอมความคิด

ความเชื่อ การปฏิบัติตนบนฐานความคิด ความเชื่อ และการขยายตัวส่วนบุคคลอื่น เป็นภาคปฏิบัติ การของวาทกรรมการศึกษาที่มีต่อชาวปากะญอ ในพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา ภายใต้การศึกษารูปแบบ “โรงเรียนพระปริยัติธรรม (แผนกสายสามัญ)” เปรียบเหมือนพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา มีพื้นที่การศึกษาเป็นสามส่วน ดังนี้

ส่วนแรก เป็นพื้นที่การศึกษาทางธรรม “(พระปริยัติธรรม)” เป็นพื้นที่รูปแบบการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับชุดระเบียบการศึกษา รูปแบบ/ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุดระเบียบการศึกษา การศึกษาตามแนวทางการศึกษาทางพุทธศาสนา ในพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา ที่ถ่ายทอดการศึกษาเกี่ยวกับ ความรู้ คุณค่า จารีตปฏิบัติ ตามวิถีทางพุทธศาสนา ในการศึกษา รูปแบบ “การศึกษาทางธรรม “(พระปริยัติธรรม)”” เป็นการผนวกรวมของวาทกรรม 2 ชุด คือ ชุดวาทกรรมวาทกรรมชุดระเบียบความรู้การศึกษาตามวิถีทางพุทธศาสนา และวาทกรรมของหลวงปู่ครูบาวงศ์ ที่ถ่ายทอดความรู้ที่เป็นไปในลักษณะของของ การผสมผสาน สอดรับกันของความรู้ที่ถ่ายทอดสู่ชาวปากะญอ ในพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา ภายใต้รูปแบบการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม

ส่วนที่สอง เป็นพื้นที่การศึกษาทางโลก “(แผนกสายสามัญ)” เป็นพื้นที่รูปแบบการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับชุดระเบียบการศึกษา รูปแบบ/ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุดระเบียบการศึกษา การศึกษาตามแนวทางการศึกษากระแสหลัก ในพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา ที่ถ่ายทอดการศึกษาเกี่ยวกับความรู้ คุณค่า การศึกษารูปแบบการศึกษากระแสหลัก ในการศึกษารูปแบบ “การศึกษาทางโลก “(แผนกสายสามัญ)”” เป็นการแทรกผ่านของวาทกรรมชุดระเบียบความรู้การศึกษาตามแนวทางการศึกษากระแสหลัก ที่ถ่ายทอดความรู้สู่ชาวปากะญอ ในพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา ภายใต้รูปแบบการศึกษา

ส่วนที่สาม เป็นที่การศึกษารูปแบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรม (แผนกสายสามัญ)เป็นพื้นที่รูปแบบการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับชุดระเบียบการศึกษา รูปแบบ/ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุดระเบียบการศึกษา การศึกษาตามแนวทางการศึกษาทางพุทธศาสนา และการศึกษาตามแนวทางการศึกษากระแสหลัก ที่ถ่ายทอดการศึกษาเกี่ยวกับความรู้ทางธรรม และทางโลก โดยการเชื่อมผนวกรวมของวาทกรรมชุดระเบียบวินัย และวาทกรรมชุดระเบียบทางภาษาไทย ที่เป็นไปในลักษณะเชื่อมประสาน โยงใยความรู้ที่ถ่ายทอดการศึกษาสู่ชาวปากะญอในพื้นที่การศึกษารูปแบบโรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา (แผนกสายสามัญ)

การผนวกรวมพื้นที่การศึกษารูปแบบโรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา (แผนกสายสามัญ) โดยการเชื่อมประสานของวาทกรรมชุดระเบียบวินัยที่เป็นไปในลักษณะของการ

ประสานจารีตปฏิบัติของพื้นที่การศึกษาทางโลกกับจารีตปฏิบัติของพื้นที่การศึกษาทางธรรม ออกมาในรูปของกฎระเบียบ ข้อบังคับ กฎเกณฑ์ชุดต่างๆ ที่ใช้เป็นข้อปฏิบัติในพื้นที่โรงเรียน พระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา และโยงใยด้วยวาทกรรมชุดระเบียบทางภาษาไทย ซึ่งเป็นภาษาหลักของวาทกรรมชุดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมการศึกษาที่มีต่อชาวปาเกญอในพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง วาทกรรมชุดระเบียบทางภาษาไทย เป็นภาษาของการถ่ายทอดความรู้ของวาทกรรมชุดต่างๆ ที่ถ่ายทอดความรู้สู่ชาวปาเกญอ พื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนาจึงเป็นที่พื้นที่การถ่ายทอดความรู้กระแสหลัก ผ่านภาคปฏิบัติการของวาทกรรมชุดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมการศึกษาที่มีต่อชาวปาเกญอในพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา

จากข้อค้นพบข้างต้นเกี่ยวกับภาคปฏิบัติการของวาทกรรมการศึกษาที่มีต่อชาวปาเกญอ ในพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนาพัฒนา เป็นกระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ หล่อหลอมความคิด ความเชื่อ การปฏิบัติตนบนฐานความคิด ความเชื่อ และการขยายตัวสู่บุคคลอื่น ผ่านการถ่ายทอดความรู้ของวาทกรรมชุดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. วาทกรรมของหลวงปู่ครูบาวงศ์
2. วาทกรรมชุดระเบียบความรู้ตามวิถีทางพุทธศาสนา
3. วาทกรรมชุดระเบียบความรู้ตามวิถีทางการศึกษากระแสหลัก
4. วาทกรรมชุดระเบียบวินัย
5. วาทกรรมชุดระเบียบทางภาษาไทย

โดยภาคปฏิบัติการของวาทกรรมการศึกษาที่มีต่อชาวปาเกญอ ในพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา ในกระบวนการการถ่ายทอดความรู้ หล่อหลอมความคิด ความเชื่อ การปฏิบัติตนบนฐานความคิด ความเชื่อ และการขยายตัวสู่บุคคลอื่น ผ่านการถ่ายทอดความรู้สู่ชาวปาเกญอ ของวาทกรรมชุดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องชุดระเบียบการศึกษา รูปแบบ/ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุดระเบียบการศึกษา ในพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา ซึ่งมีความเข้มข้น เหลือมล้ำ ของภาคปฏิบัติการของวาทกรรมการศึกษาที่มีต่อชาวปาเกญอ ในพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนาที่แตกต่างกันไป ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 6 สรุปภาคปฏิบัติการของวาทกรรมการศึกษาที่มีต่อชาวปากะญอ ในพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา

ภาคปฏิบัติการของวาทกรรม	การ	หล่อหลอม	การปฏิบัติตน	การ
การศึกษาที่มีต่อชาวปากะญอ	ถ่ายทอด	ความคิด	บนฐาน	ขยายตัวสู่
ในพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม	ความรู้	ความเชื่อ	ความคิด	บุคคลอื่น
พระชัยยะวงศาพัฒนา			ความเชื่อ	
วาทกรรมของหลวงปู่ครูบาวงศ์				
วาทกรรมชุดระเบียบความรู้ตาม				
วิถีทางพุทธศาสนา				
วาทกรรมชุดระเบียบความรู้ตาม				
วิถีทางการศึกษากระแสหลัก				
วาทกรรมชุดระเบียบวินัย				
วาทกรรมชุดระเบียบทาง				
ภาษาไทย				

อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษา/ สืบค้นภาคปฏิบัติการของวาทกรรมการศึกษาที่มีต่อชาวปากะญอ ในพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา จังหวัด ลำพูน ประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาเป็นสภาพปัญหาหนึ่งของรัฐที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ “จากการที่ชาวเขาได้รับการศึกษาน้อย ไม่ค่อยเห็นความสำคัญของการศึกษา การที่ชาวเขาได้รับการศึกษาน้อย ทำให้ไม่ค่อยมีการพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ การชี้แจงแนะนำหรือส่งเสริมการพัฒนาก็เป็นไปโดยยาก การศึกษาจึงเป็นหนึ่งในสภาพปัญหาที่เป็นปัจจัยต่อการกำหนดนโยบายของรัฐเกี่ยวกับชาวเขา” (กรมการปกครอง, 2542, หน้า 68-69) แม้สภาพปัญหาของการศึกษาที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทความเป็นจริง จะเป็นการสะท้อนภาพในด้านบวกเป็นสิ่งที่รัฐจัดสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมพัฒนา และ/ หรือเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กลุ่มชาติพันธุ์ ภายใต้การกำหนดนโยบายของรัฐที่มีลักษณะในการกำกับ ควบคุม หรือ

พยายามจะผสมกลมกลืน โดยยึดแบบแผนวัฒนธรรมกระแสหลัก เพื่อบูรณาการกลุ่มชาติพันธุ์เข้าสู่สังคมไทย การศึกษานอกจากเป็นมิติความสัมพันธ์ด้านการพัฒนาที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ การศึกษาของรัฐที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ ยังสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกลุ่มชาติพันธุ์กับรัฐชาติ ในบริบทของวาทกรรมการศึกษา เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจความรู้ และการครอบงำวาทกรรม กล่าวคือ รัฐใช้อำนาจผ่านการกำหนดนโยบายที่มีลักษณะกำกับควบคุม เพื่อผสมผสานกลุ่มชาติพันธุ์ ผ่านความรู้เกี่ยวกับการศึกษากระแสหลักที่ถ่ายทอดความรู้ในพื้นที่โรงเรียน เพื่อบังคับให้เป็นวาทกรรมการศึกษาอีกชุดหนึ่ง ซึ่งเป็นชุดวาทกรรมการศึกษาที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์

การศึกษาภาคปฏิบัติการของวาทกรรมการศึกษาที่มีต่อชาวปาเกญอ ในพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา เปรียบเหมือนการศึกษาภาคปฏิบัติการทางอำนาจที่ปลายสุดของอำนาจ เป็นภาคปฏิบัติการทางอำนาจของวาทกรรมการศึกษากระแสหลักที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ถ่ายทอดความรู้ หล่อหลอมความคิด ความเชื่อ นำสู่การปฏิบัติบนฐานความคิด ความเชื่อ และการขยายตัวไปสู่บุคคลอื่น ภายใต้การศึกษาในพื้นที่โรงเรียน ที่สะท้อนให้เห็นการปฏิบัติการทางอำนาจของรัฐ และการต่อต้านขัดขืนของกลุ่มชาติพันธุ์ จากการใช้อำนาจเข้าเพื่อบีบบังคับให้เป็นวาทกรรมชุดหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ มุฮัมหมัด ยังหะสัน (2547), สุรรัตน์ เทมวรรณ (2548) และศศิประภา จันทวงศ์ (2548) กล่าวคือ กลุ่มชาติพันธุ์ไม่ยอมตกเป็นผู้อยู่กระทำแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่มีกระบวนการในการตอบโต้ ต่อรอง และเลือกสรรสิ่งที่รัฐผลิตสร้างขึ้นเพื่อตีความใหม่และขยับเขยื้อนกรอบอัตลักษณ์ที่หยุดนิ่ง เพื่อเพิ่มความหมายอัตลักษณ์ของตน ซึ่งแสดงให้เห็นภาคปฏิบัติการทางอำนาจของรัฐ ผ่านการดำเนินนโยบายที่มีลักษณะผสมกลมกลืนกลายเพื่อบูรณาการกลุ่มชาติพันธุ์เข้าสู่สังคมไทย และการต่อต้านขัดขืนของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของการวิจัยครั้งนี้ พิจารณาได้จากภาคปฏิบัติการของวาทกรรมการศึกษาของแต่ละชุดวาทกรรม ที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมการศึกษาที่มีต่อชาวปาเกญอ ในพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา ที่มีความเหลื่อมล้ำ แตกต่างกันไป ที่แสดงให้เห็นการตอบโต้ ต่อรอง และเลือกสรร ของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมการศึกษาที่ถ่ายทอดอยู่ในพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา

ข้อค้นพบที่แตกต่างของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้กับงานศึกษาดังกล่าวข้างต้น คือ ความแตกต่างในเรื่องของพื้นที่ที่สะท้อนให้เห็นการตอบโต้ ต่อรอง และเลือกสรร ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับรัฐชาติ ที่เปลี่ยนแปลงจากพื้นที่รัฐ มาสู่พื้นที่/ สถาบันรูปแบบต่างๆของรัฐ ที่มีลักษณะการครอบงำของวาทกรรมที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สะท้อนให้เห็นการครอบงำของวาทกรรมของรัฐ ที่มีได้

กระทำหรือแสดงภาคปฏิบัติทางอำนาจระหว่างรัฐและกลุ่มชาติพันธุ์โดยตรง ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกลุ่มชาติพันธุ์กับรัฐชาติ แบบคู่ตรงข้ามระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่สะท้อนภาพให้เห็นรัฐในฐานะผู้ให้อำนาจ ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์ต่อต้านขัดขืนการใช้อำนาจรัฐที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ ผ่านกระบวนการตอบโต้ ต่อรอง และเลือกสรรในมิติต่างๆ ที่สัมพันธ์กับการใช้อำนาจนั้นๆ ของรัฐ การศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้อำนาจในภาคปฏิบัติที่แยบยล เป็นเทคนิค กลไก การปิดบังอำพรางอำนาจที่ซ่อนเร้นมากับรูปแบบการศึกษากระแสหลักของรัฐ โดยฉายภาพอรรถประโยชน์การศึกษาเพื่อสร้างการยอมรับอำนาจนั้นโดยดูษฎี โดยผลแห่งพละอำนาจมิใช่เพียงบีบบังคับเพื่อให้เป็นไปตามอรรถประโยชน์ของอำนาจนั้น แต่ผลแห่งพละอำนาจอยู่ที่การสลายลดทอน ความเป็นอื่นต่อสิ่งที่อำนาจนั้นต้องการ

ส่งท้าย ข้อคิดเห็นบางประการ

จากการศึกษา/ สืบค้นภาคปฏิบัติทางวาทกรรมการศึกษาในพื้นที่โรงเรียนที่มีต่อชาวปากะญอ : กรณีศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา โดยการถ่ายทอดความรู้ของวาทกรรมชุดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมการศึกษา ในพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา วาทกรรมชุดระเบียบวินัย เป็นชุดวาทกรรมที่ทะลุทะลวง แทรกผ่านครอบงำกลุ่มชาติพันธุ์ในกระบวนการถ่ายทอดความรู้ หล่อหลอมความคิด ความเชื่อ นำสู่การปฏิบัติตน บนฐานความคิด ความเชื่อ และการขยายตัวไปสู่บุคคลอื่น ซึ่งแสดงให้เห็นภาคปฏิบัติทางอำนาจ ที่มีปฏิบัติการแผ่ซ่าน กระจัดกระจายอยู่ทั่วทุกองค์สังคม แม้ร่างกายก้นนี้ไม่พ้นเป็นเครื่องมือของอำนาจ ที่เข้ามาจัดระเบียบร่างกาย เพื่อตอบสนองประโยชน์ใช้สอย หรือให้เป็นร่างกายที่ควบคุมได้ ภายใต้การครอบงำของวาทกรรมที่ว่าด้วยเรื่องของความรู้เกี่ยวกับ การกำกับควบคุม เพื่อปลูกฝังบรรทัดฐานทางสังคม ดังที่ มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) เคยแสดงให้เห็นในงานเขียนเรื่อง ร่างกายใต้บังคับการ: ปฐมบทแห่งอำนาจในวิถีสัมัยใหม่ (The chapter “Les Corps dociles” from Surveiller et punir) (มิเชล ฟูโกต์, แปลโดย ทองกร โภคธรรม, 2547)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

การศึกษาภาคปฏิบัติทางวาทกรรมการศึกษาในพื้นที่โรงเรียนที่มีต่อชาวปากะญอ : กรณีศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา ในหมู่บ้านห้วยด้อม ตำบล นาทราย อำเภอ ลี้ จังหวัด ลำพูน ครั้งนี้มิได้ต้องการนำเสนอเพียงภาพสะท้อนนโยบายของรัฐที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นเพียงแนวทางกิจกรรมของรัฐที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ ที่หวังบรรลุผลสัมฤทธิ์ (Out put) แนวทางกิจกรรมของรัฐที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์เท่านั้น สิ่งที่ต้องการศึกษาครั้งนี้ต้องการสะท้อนภาพให้เห็น

คือผลสะท้อนกลับ (Feed back) ของแนวทางกิจกรรมของรัฐที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีใช้เพียงการประเมินผลความพึงพอใจกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีต่อแนวทางกิจกรรมของรัฐ เพื่อนำกลับมาเป็นข้อมูลเพื่อปรับปรุงแก้ไข (In put) เพื่อกำหนดแนวทางกิจกรรมของรัฐที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ครั้งต่อไป สิ่งที่ต้องการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ต้องการสะท้อนให้เห็นถึง ความละเอียดอ่อน เปราะบาง ในการกำหนดแนวทางกิจกรรมของรัฐที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์

กลุ่มชาติพันธุ์เป็นที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ภาษา ตลอดจนวัตรปฏิบัติต่างๆ เป็นกลุ่มความเป็นอื่นจากการขีดเส้นพรมแดนอัตลักษณ์ร่วมกระแสหลักของสังคม ที่ถูกรวบจำไว้ด้วยวาทกรรมความเป็นชายขอบ การกำหนดแนวทางกิจกรรมของรัฐที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีลักษณะจำกัด ควบคุม การผสมผสานกลืนกลาย (Assimilation) เพื่อการบูรณาการเข้าสู่ศูนย์กลาง อาจเป็นทัศนะมุมมองจากภายนอกมองสู่ภายใน ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลกระทบแนวทางกิจกรรมของรัฐที่มีใช้เพียงผลสัมฤทธิ์แนวทางกิจกรรมของรัฐที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์เท่านั้น อาจเป็นการยึดเย็ดแทนที่ด้วยวาทกรรมของรัฐซึ่งอาจไม่มีปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสภาพบริบทความเป็นจริงของกลุ่มชาติพันธุ์ อาจนำไปสู่การผลิตสร้างระบอบความจริง สังคมกระแสหลักที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมไทย ที่มีภาคปฏิบัติการผลิตซ้ำภาพอัตลักษณ์ความเป็นชายขอบของกลุ่มชาติพันธุ์ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เปรียบเหมือน “การขีดซ้ำๆ” ลงบนเส้นพรมแดนอัตลักษณ์ร่วมกระแสหลักให้ยิ่งหนาและชัดเจนยิ่งขึ้นไป ภายใต้ระบอบความจริง สังคมกระแสหลักที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ และปฏิกิริยาเร่งเร้าจากการผลิตซ้ำระบอบความจริง สังคมกระแสหลักที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์รูปแบบต่างๆ ในสังคม

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการศึกษาทั่วไป

1. ศึกษาเกี่ยวกับความรู้รูปแบบอื่นๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยวิเคราะห์การต่อต้านขัดแย้งตอบโต้ ต่อบรรทัดฐานที่มีต่อรูปแบบการศึกษากระแสหลักของรัฐ เพื่อดำรงรักษาความรู้เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์
2. ศึกษาพื้นที่การถ่ายทอดความรู้รูปแบบอื่นๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เป็นต้น โดยสะท้อนการบวนการต่อการขัดแย้ง ตอบโต้ ต่อบรรทัดฐานในเรื่องพื้นที่กับการถ่ายทอดความรู้ เพื่อดำรงรักษา ความรู้ อัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ของกลุ่มชาติพันธุ์

ข้อเสนอแนะในการศึกษาเชิงนโยบาย

1. ศึกษากรอบนโยบายของรัฐที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ ในมิติด้านนโยบายอื่นๆ
2. ศึกษากรอบนโยบายของรัฐที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ ในมิติด้านพื้นที่/ สถาบันอื่นๆ

3. ศึกษานโยบายของรัฐที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ ในมิติด้านความแตกต่างทางชาติพันธุ์กลุ่ม

อื่นๆ